تراجیدیای

کوردان

فەسڵێک لە کتێبی بیرەوەرییەکانی هێنری کیسینجر وەزیری پێشووی کاروباری دەرەوەی ئەمریکا

وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ئەنوەر سوڵتانی

پێرست:

بنەماکانی بەرنامە...5
گێرە و کێشەی ناوخۆیی...13
کۆتایی خودموختاری کورد 19

بەشی یەکەم

ساڵی ١٩٩٩هێنری کیسنجر وەزیری پێشووی کاروباری دەرەوەی ئەمریکا بیرەوەرییەکانی خۆی لە سێ بەرگی چڕدا بڵاوکردۆتەوە، بەرگی سێهەمی کتێبەکە، ناوی 'ساڵانی نوێکردنەوە' بوو.
فەسڵی ١٩ ، لاپەڕەی ٥٧٦ تا ٥٩٦ ی ئەم بەرگەی تەرخانی "تراجیدیای کوردان" کرابوو و تێیدا کیسنجر پەیوەندی ڕاستەوخۆی ئەمریکا لەگەڵ شۆڕشی ئەیلوولی لە نێوان ساڵانی ١٩٧٢ و ١٩٧٥دا خستبووە بەرباس.
دەوری کیسینجر و بەگشتی حکوومەتی ئەمریکا لە هەرەسێ ساڵی ١٩٧٥ی شۆڕشی کورد و ئەو کارەساتەی دوای پەیمانی جەزائیر بە سەر کورد و شۆڕشەکەی هات گەلێک جار قسەی لە سەر کراوە و بەڵگەی زۆریشی لە سەر بڵاوکراوەتەوە. لە کتێبی بیرەوەرییەکانیدا، کیسینجر داکۆکی لە خۆی دەکات و تاوانی هەرەسی ٧٥ دەداتە پاڵ مێژوو و جوغرافیای کورد و ئوروپاییەکان و قارەمانیەتی بارزانی کە دەڵێ "انعطاف" ی سیاسی نەبوو، هەروەها شای ئێران کە کوردی کردە قوربانی بەرژەوەندییەکانی وڵاتەکەی و کۆنگرێسی ئەمریکی کە لە کوردستان و هیندۆچینی ئەو ساڵانە خەمی هاوپەیمانەکانی خۆی نەدەخوارد و داکۆکی لێ نەکردن. لە بەرانبەردا خۆی بە کەسێکی واقیع بین دادەنێت کە هەرچییەکی کردوویەتی بە گوێرەی بارودۆخی جیهانی و دەرەتانە گونجاوەکانی ناوخۆیی ئەمریکاوە بووە.

من هەڵسەنگاندنی نووسینەکانی کیسنجر بۆ خوێنەر دادەنێم و تەنیا دەڵێم دەرسێک کە واهەیە لە قسەکانی ئەو وەربگیرێت ئەوەیە: وڵاتانی جیهان- تەنانەت دۆستەکانی کوردیش تا ڕادەیەکی دیاریکراو و کاتێکی دیاریکراو هاوڕێی کورد دەکەن. پشت بەستنی هەمیشەیی بە هیچ دۆستێک لە بەرژەوەندی کورددا نییە مەگەر تاکتیکی و کاتی بێت. ئەوان بۆ بەرژەوەندی خۆیان تەنیا کەڵک لە "کارتی کورد" وەردەگرن و ئەگەر کورد بەو ڕاستییە نەزانێت و کەڵک لە کارتی ئەوان وەرنەگرێت،هەڵەی گەورەی کردووە. کێسنجر بە ڕاشکاوی دەڵێ دام و دەزگای فۆرد، نیکسن، بووش یاکلینتن نەیانویستووە کورد سەربەخۆیی هەبێت و لەو وڵاتانەی تێیدا دەژی جیابێتەوە.

لە بارودۆخی ئێستای باشووری کوردستان و هەرەسی مانگی ڕابردووی سیاسەتەکانی حکوومەتی هەرێم لەمەڕ سەربەخۆیی، بابەتی ناو ئەم وتارەی کیسنجر، وەک گەورە ستراتیجیستی سیاسەتی ئەمریکا، گرنگایەتییەکی زۆر پەیدا دەکات بە تایبەت کە دەڵێ *"هیچکام لە دامودەزگاکانی نیکسن، فۆرد، بووش یا کلینتن هەرگیز پشتگیریی*

سەربەخۆبوونی کوردی عێراق و لەویش کەمتر، هی کوردی وڵاتانی دراوسێی عێراقیان نەکردووە" و دەزانین کە سیاسەتی ئۆباماش لەو بارەیەوە لەوان باشتر نەبوو، ئەی چۆن بوو ئێمە لامان وابوو دام و دەزگای وەزارەتی دەرەوەی ترامپ ١٨٠ پلە لەوان جیاوازە و وەزیری دەرەوەیان، کە سەرۆکی پێشووی یەک لە گەورەترین کۆمپانیا نەوتییەکانی جیهانە، نازانێت عیراق دوای سعوودیا، خاوەنی گەورەترین پاشەکەوتی نەوتی جیهانە و ئەوان ئەو گەنجینەیە بە کورد نابەخشن؟
کیسنجر لەم و تارەدا ناوێک لە "کوردستان" ناهێنێت و تەنیا بە "ناوچەی کوردنشین" ناوی دەبات.

سەرجەم نووسینەکانی کیسنجر لێرەدا دەکەوێتە بەرچاوی خوێنەر. من بابەتەکەم لە ساڵی ٢٠٠١ دا وەرگێڕایە سەر کوردی و بە دووبەشی جیاواز لە ژمارە ٣١ ی گۆڤاری گزینگ چاپی بەهاری ساڵی ٢٠٠١ی سوێد دا بڵاوم کردەوە. یادی بەخێر بێت کاک سولەیمان چیرە (هێرش) هەموو بابەتە دەستنووسەکەی منی تایپ کرد و بڵاوی کردەوە. ئەوە بەشی یەکەمی تەرجەمەکەیە.

بابەتەکە لەم سەرچاوەیە وەرگیراوە کە لەبەر هۆکاری تکنیکی بە ئینگلیزی ناینووسم:
هێنری کیسنجر، "ساڵانی نوێ کردنەوە"، بەرگی سێهەم، چاپی سایمن ئەند شۆستر، نیویۆرک، ١٩٩٩ فەسڵی ١٩، لاپەڕە ٥٧٦ تا ٥٩٦.

بنەماکانی بەرنامە

لە بەهاری ١٩٧٥دا، خوداکان پێکەنینیان نەهێنایە سەر لێوی دۆستانی ئەمریکا. ڕاست لەوکاتەدا کە کۆنگرە]ی ئەمریکی[لێگەرا گەلانی هیندۆچین بکەونە ژێر کەڵەوەی کۆمۆنیزمەوە، شای ئێرانیش کوردی عێراقی لە بەرانبەر ڕژێمی ڕادیکاڵی بەغدا دا، بێ دیفاع هێشتەوە- ئەو ڕژێمەی کە تەنانەت ئەودەم، بە ڕسمیش نەبوایە هەر لەلایەن سەددام حوسێنەوە کۆنترۆڵ دەکرا.

وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەساڵی ١٩٧٢ەوە یارمەتی کوردانی دەدا، گەرچی لە بەراوردکردن لەگەڵ ئەو هەوڵانەی وا لە هیندۆچین دەماندا، تێکەڵاویمان لەگەڵ ئەمیان هیچی وانەبوو. بەڵام لە کاتێکدا کە- لایکەم لە ماوەی ساڵی ١٩٧٥دا، هاوپەیمانەکانمان هەموو هۆیەکان بۆ چاوەڕوان بوون لە ئێمە هەبوو بۆ ئەوەی لە ڕێگەی پەرەپێدانی یارمەتییەوە نەهێڵن هیندۆچین لە دەست بچێت، پارێزگاری کردنی کوردان پێویستی بە کردنەوەی پەڕەیەکی نوێ لەو چیا سەرکێشانە دەکرد کە کەوتبوونە نزیک سنووری سۆڤیەتەوە.

لە کاتێکدا کە هیندۆچین لە گرێژنە دەچوو، پەیوندی ڕۆژهەڵات-ڕۆژئاوا بەرەو لاوازی دەرۆیشت و وتووێژی ئاشتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە بێ ئەنجامیدا وەستابوو، دەبوایە [لەوێ] بەرپرسایەتییەکی ئاشکرا بۆ ئەنجامێکی گەلێک گرنگی چاوەڕواننەکراو بگیرێتە ئەستۆ.

هەرچۆنیک بێت، دەبوایە لە ماوەی چەند مانگێکدا چارەنووسی کورد ببێتە شانۆیەکی تر لە خۆبەزاندن و تێیدا خۆپەرستی حەفتاکان تاوانی گەشبینی لەڕادەبەدەری سەرەتای شەستەکان بداتەوە. کۆمیتەکانی کۆنگرێس هێرشیان کردە سەر دەزگای بەڕێوەبەرایەتی "نیکسن" بۆ ئەو دەورەی وا دەیویست لەمەڕ یارمەتیدانی کوردان لە پێناوی گەیشتنیان بە خۆدموختاریدا ببینێت، هەروەها هێرشیان کردە سەر بەڕێوەبەرایەتی "فۆرد" بۆ ئەوەی بەرگری لە شای ئێران نەکردبوو ئەم هەوڵە هاوبەشە بوەستێنێ. ئەوەش مەسەلەیەک بوو، کە هەندێ لەوانەی وا زیاترین بەرپرسایەتییان لە تەسلیم کردنی هیندۆچیندا هەبوو، ویژدانی خۆیان پێ تیمار دەکرد.

تراجیدیای کورد زیاتر بە هۆی مێژوو و جوغرافیاوە سەری هەڵدا، بەڵام دابەشبوونی ئێمەش پرۆسەکەی خێراتر کرد. گەلی کورد کە ئێستا ژمارەیان دەگاتە ٣٥ ملیۆن، بوونەتە قوربانی هەندێ ڕووداو، کە مێژوویان دەگەڕێتەوە بۆ چەندین سەدە پێش ئێستا. کورد لە کاتی پێکهاتنی دەوڵەتە نەتەوایەتییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە دوای کۆتایی هاتنی شەڕی یەکەمی جیهانی، خۆی بە دابەشکراوی لە نێوان ئێران، عێراق، سووریا، تورکیا و سۆڤیەتی پێشوودا بینییەوە، بەڵێنی وڵاتێکی سەربەخۆیان

پێدرا. بەڵام کاتێ نەتەوە ئەوڕوپییەکان دوای شەڕ سنوورەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستییان دیاری کرد، ئیتر داواکاریی ئەوان لەمەڕ دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەیی خرایە پشت گوێ.
لەو کاتەوە تا ئێستا تاوانی خەباتی نەتەوایەتی کوردان کەوتۆتە بەر دژایەتی نواندنی هاودەنگ لە لایەن وڵاتانی خانەخوێیانەوە کە گونجاوترین پەیوەندییان لە گەل وڵاتە یەکگرتووەکاندا هەیە. هەندێکیان وەک تورکیا هاوپەیمانی ئەمریکان و هەندێکیان وەک عێراق، مەیلیان بە دوژمنایەتی هەیە. ئێران لە چەندین دەرفەتی جیاوازدا، هەردووکیان بووە. سووریاش خۆی بە لایەن دانانێت نەتەوەکانی تر- وەک ئیسرائیل و ئوردەنیش- بە هۆی هەلومەرجی جیۆپۆلیتیکەوە یاخود بە ئامانجی لاوازکردنی دوژمنیان- بەگشتی عێراق، جارەوبارە دەکەونە نێوانەوە (بڕوانە نەقشەکە).

تێکەڵاویی ئەمریکا لە دوو ڕوانگەی ئیدیۆلۆجیک و ستراتیجیکەوە بوو. "نەریتی ویلسن" بەرەو ئاقاری پشتگیری کردن لە مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوایەتیمان دەبات، بەڵام لە عەینی کاتدا دەبێتە هۆی وەدیهاتنی کێشەی دایمی سیاسەتی ئەمریکا کە ئەویش بریتی یە لە دۆزینەوەی ڕادەیەک بۆ ئیجباری ئەخلاقیی ئەمریکا لە ناوچەیەکی گەلێک دوری دەست پێنەگەیشتوو وەک شوێنی شاخاویی کورد کە کەوتۆتە نێوان وڵاتانێکەوە هەر هەموویان شوێن لە سەر بەرژەوەندیی نەتەوایەتی ئەمریکا دادەنێن. چۆن دەکرێ خاڵێکی بە ڕێ و جێ بۆ وەستان لە نێوان پشتگیری کردنی هەمەلایەنەی ئاواتی کوردان لەلایەک و بەجێهێشتنیان لە ناوچەیەکدا بدۆزرێتەوە کە پیشانگەی پەیوەندییەکی ستراتیجیکە لە هیلالی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و خەلیجی فارسی پڕ لە نەوتدا؟
فاکتەری ئاڵۆز ئەوە بوو یارمەتی ئەمریکا تەنیا دەکرا لە ڕێگەی وڵاتانێکەوە ئاراستە بکرێت کە هاوپەیمانی ئەمریکا بن- وەک ئێرانی سەردەمی "فورد" یا تورکیای سەردەمی "کلینتن" بەڵام ئەو وڵاتانە تەنیا تا ڕادەیەکی دیاریکراو هاوبەشیی ڕوانگەی ئەمریکایان لە سیاسەتێکدا دەکرد کە دژ بەوە دەوەستا ناوچە کوردنشینەکان بکەونە ژێر کۆنترۆڵی کۆمۆنیست و سوورەکانەوە.
نە ئێرانی حەفتاکان و نە تورکیای نەوەدەکان کەمترین بەرژەوەندییان لەوەدا نەدەبینی کە ناسیۆنالیسمی کورد بگاتە ڕادەیەکی ئەوتۆ لە هەڵچوون، کە کوردی خۆشیان بگرێتەوە، وەک چۆن ئامادە نەدەبوون کەمایەتییە [کورد] ەکەی خۆیان بگەیینە ڕادەی دەوڵەتێکی کوردی. لە عەینی کاتدا، هەر دوو وڵاتەکە وەک ناوەندێک بۆ سیاسەتی گشتی ئەمریکا سەیر دەکران.

دەوڵەتانی دراوسێ وەک تورکیا و ئێران یارمەتی کوردانیان بۆیە دەدا، کە گوشاری عێراق لە سەر خۆیان چەواشە بکەن بەڵام هیچ لایەکیان لە هیچ بارودۆخێکدا ئامادە نەبوون باوەش بۆ دروستبوونی دەوڵەتی نەتەوەیی کورد بکەنەوە. بە هەمان شێوە، هیچکام لە دامودەزگاکانی نیکسن، فۆرد، بووش یا کلینتن هەرگیز پشتگیریی سەربەخۆبوونی کوردی عێراق و لەویش کەمتر، هی کوردی وڵاتانی دراوسێی عێراقیان نەکردووە. ئەوەی دەخوازرا، تەنیا بریتی بوو لەوەی خودموختاریی کورد لەگەڵ پاراستنی یەکپارچەیی خاکی عێراقدا لێک گرێ بدرێن لە ترسی ئەوەی کە پارچەپارچەبوونی عێراق دەبووە هۆی سەرهەڵدانی دەیان ساڵ ئاژاوە و دراوسێکانی عێراق لە سەر پارچەکانی ئەو وڵاتە بەردەبوونە گیانی یەکتر- بەتایبەت دوای ئەوەی کە ئێران لە ژێر حوکمی ئایەتوڵڵا خومەینی دا، وەرچەرخایە سەر دەوڵەتێکی دژبەری فاندەمنتالیست ئیتر یەکپارچەیی خاکی عێراق وەک تای تەرازوو بۆ پارسەنگی بەرزەفڕیی ئێرانییەکان سەیردەکرا.

کارتێکەرییەکانی ئەم دیاردە ئاڵۆزانە لە سەر یەکتر، دەشبوایە دڵساردی و تەنانەت تراجیدیا بۆ کورد بخوڵقێنن، ئەوە ڕاست ئەو شتە بوو کە لە مانگی مارچی ۱۹۷۵دا قەوما، کاتێ کە ئێران و عێراق گەیشتنە پێکهاتنێک و بە گوێرەی ئەو، بەرژەوەندیی نەتەوایەتی ئەو دوو وڵاتە، خودموختاریی کوردی پێ شێل کرد.

مەسەلەکە، لە ساڵی ۱۹۹٦یشدا کاتێ دووپات بووەوە کە ئەو خودموختارییەی کورد وا دوای شەڕی ساڵی ۱۹۹۱ی خەلیج لە ژێر سەیتەرەی ئەمریکادا هاتبوە دی، لەلایەن سەددام حوسێنەوە ڕادەی بە تەواوەتی نزم بووەوە و گەیشتە ئەوەی تاقمێکی کورد بۆ تێکشکاندنی دژبەرە کوردەکەی خۆی وا لەلایەن ئەمریکاوە پشتگیری دەکرا، لایەنی ئەو [واتە سەددام]ی گرت.

بەڕێوەبەرایەتی "فۆرد" زەمینەیەکی باشتر لە "کلینتن"ی هەبوو بۆ ئەوەی بەرپرسیایەتی خۆی پەرە پێ بدات. بەڵام هەردوو دەرەتانەکە بەرتەنگ بوون و ڕوون نەبوونی بەرژەوەندییەکانی ئێمەی لە خاکی دوورەدەستی کورداندا دەخستەبەرچاو.

بەپێچەوانەی ئەوەی وا باوە و دەگوترێت، بەڕێوەبەرایەتی "نیکسن" و "فۆرد" هەرگیز پشتیوانیی دەرەوەییان بۆ ئاواتی خودموختاری کورد دروست نەکرد، بەڵام ئەوانە یەکەم بوون لەوەدا کە یارمەتی ڕاستەوخۆ ئاڕاستەی کوردان بکەن. خۆی مەسەلەکە ئەوەبوو کە ئێمە پشتگیریی کەمایەتییەکی نەتەوەییمان دژ بە دەوڵەتی قانوونییان دەکرد و لە بەرئەوەی وڵاتانی دیکەش بەتایبەت ئێران و ئیسرائیل تێکەڵاوی مەسەلەکە بوون، عەمەلیاتەکە دەبوایە لە نوقتەیەکی خۆڵەمێش ڕەنگی نێوان هێزی ئاشکرا و سیاسەتدا، بە "نهێنی" بمێنێتەوە.

بنەڕەتی تێکەڵاویی ڕاستەوخۆی ئێمە لەگەڵ کوردان. دەگەڕێتەوە بۆ سەردانی "نیکسن" لە شا، لە تاران لە مانگی مایسی ١٩٧٢ و دوای ئەوەی لە وتوویژ لەگەڵ "بریژنیف" لە مۆسکۆ دەگەڕاینەوە، هەفتەیەک میواندارییی "کرێملین" بۆ ڕێزگرتن لە سیاسەتی کەمکردنەوەی ئاڵۆزیی. نیکسن لە سیاسەتی کەمکردنەوەی ئاڵۆزیی نێوان دوو وڵاتدا هەرگیز خواستی خۆی لەمەڕ دەرەتانی زیاتری مانۆر کردن لە کێ بەرکێی سیاسەتی جیهانی لەگەڵ یەکیەتی سوڤیەت لە بیرنەبردەوە.
یەک لەو کێ بەرکێیانە، لە عێراق و لە ئاستی دەرگای شای ئێراندا هاتە کایەوە. کێشەی داهاتوو، ڕوو لە کاملا کردنی سیاسیی وڵاتێک بوو کە زەخیرەی نەوتی دوای عەرەبستانی سعوودی، لە جیهاندا دووهەمە و لەم ڕووەوە دەرەتانی هەڕەشەکردن بۆ تێکدانی هاوسەنگی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بەتایبەت خەلیجی بۆ هەیە. لە ساڵی ١٩٦٨دا، حیزبی بەعس کە لە ناوخۆی وڵاتدا بەرپرسیایەتی بەرنامەیەکی ڕادیکاڵی سۆسیالیستی گرتبوە ئەستۆ و بڕیاری دژایەتی کردنی سوپایی لەگەڵ ڕۆژئاوای دابوو، لە بەغدا هاتەوە سەر حوکم. جێگەی سەرسووڕمان نەبوو کە عێراقی ژێر حوکمی سەددام حوسێن بەرەو ئەوە دەچوو کە لە یەکیەتی سۆڤیەتی نزیک ببێتەوە، ئەویش ڕاست لەو کاتەدا کە ١٥ هەزار سوپای سۆڤێتی لە میسر بوون و مەترسی ئەوە لە بن گوێدا بوو کە دوورنەبێت ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە تەواوەتی بکەوێتە ژێر نفووزی ستراتیجی سۆڤیەتەوە. جا سیاسەتی کەمکردنەوەی ئاڵۆزی لە هەر بارودۆخێکدا بوایە، کەمکردنەوەی نفووزی سۆڤێت یەک لە ئامانجە سەرەکییەکانی ستراتیجی ئێمە بوو. لە ڕاستیدا ئێمە سیاسەتی کەمکردنەوەی ئاڵۆزیمان وا سەیر دەکرد کە ببێتە کەرەسەی لەناوبردنی مەترسی لە سەر ئەو ستراتیجییە.
وڵاتانێک کە زیاتر خۆیان لە ژێر مەترسی ئەم لایەنگرییەی عێراقدا دەدیت بریتی بوون لە ئوردەن و ئێران کە هەردوکیان سنووری دوور و درێژیان لە گەڵیدا هەبوو. هەروەها ئیسرائیلیش کە بەردەوام نیگەرانی ڕژیمێکی نوێی ڕادیکاڵی عەرەب بوو وا چەکی سۆڤیەتی پارێزگاریی لێ بکات. هەر سێ ئەم وڵاتانە دۆستی وڵاتە یەکگرتووەکان بوون، هەرسێش درێژەیان بە یارمەتیدانی نهێنی کوردان دەدا و هەوڵی کوردانیان بۆ خودموختاری لە ناوچە ئەستەم و شاخاوییەکانی باکووری عێراق وەک کارتێک گرتبوە دەست کە لە ڕێگەی ئەوانەوە دەرەتان و توانای ڕژێمی بەعسی عێراق لە سنووری خۆیان دووربخەنەوە.
ئێمە، گەرچی لە ڕاستیدا بەشداریی ئەو هەوڵە نهێنییانەمان نەدەکرد، بەڵام دەزگا جاسووسییەکانمان، کە بە هۆی هاوکارەکانیانەوە لە هەرکام لەو وڵاتانە تێکەڵاوی مەسەلەکە بوون، لە ڕووداوەکان ئاگادار دەکرانەوە. هەروەها دیارە هەریەک لەو وڵاتانەش یارمەتی ئابووری و سوپاییان لە وڵاتە یەکگرتووەکان وەردەگرت.

بۆ ماوەیەکی کورت، وا دەردەکەوت کە وا وێ بچێت عێراق و کوردان جیاوازییەکانی نێوان خۆیان چارەسەردەکەن. لە ١١ی مارچی ١٩٧٠دا، بەغدا و ڕێبەری کوردان مستەفا بارزانی گەیشتنە پێکهاتنێک. حکوومەتی بەعس ڕەزامەند بوو بەوەی عێراق بکاتە دەوڵەتێکی چەند ڕەگەزیی کە لە دوو نەتەوەی سەرەکی عەرەب و کورد پێک بێت، یارمەتیدەری سەروک کۆمار کورد بێت، کوردی ببێتە زمانی ڕەسمی ونوێنەرانی کورد بەشداریی لە پەرلەمانی نوێی عێراقدا بکەن. وەک عادەت، هەرکاتێ دەسەڵات لە نێوان دوو تاقمی ڕەگەزیی دژ بە یەکدا دابەش بکرێت مەسەلەی ئەوتۆ دێتە گۆڕێ. لە مانگەکانی دواتردا ئەم پەیمانە بە هۆی کێشەی واتاکردنەوەی "خودموختاری" یەوە هاتە لاواز بوون. خودموختاری بۆ بارزانی ئاماژەیەک بوو بۆ سەربەخۆیی بە کردەوە، لە کاتێکدا سەددام حوسەین پێکهاتنەکەی وەک هەنگاوێکی تاکتیکی لەپێناو بەدیهێنانی ئاواتەکانی بەعس بۆ دەوڵەتێکی یەکپارچە سەیردەکرد .

تا پایزی ١٩٧١، پەیوەندی نێوان کورد و بەغدا گەیشتە قۆناغی پچڕان، کورد تاوانی مەسەلەکەی خستە ئەستۆی سەددام حوسێن کە هەوڵی کوشتنی بارزانی داوە و ئەوەش نیشاندەری گومانیان بوو لە وەی عێراق بەرەو حکوومەتێکی یەککگرتووی نەتەوایەتی بە بەشداریی کردنی حیزبی شیوعی دەئاژوێت. ئەوە خۆی، کوردی خستە قوژبنەوە و شەڕی چریکییان دەست پێکردەوە کە ئیسرائیل و ئێران پشتگیرییان دەکردن، لە مانگی نومبری ١٩٧١ و جارێکیش لە مارچی ١٩٧٢دا، شای ئێران داوای لە نیکسن کرد لە مەسەلەی یارمەتیدانی بارزانیدا هاوکاریی بکات. لە ٢٨ی مارچدا مەلیک حوسێنی ئوردەن ئەرکی مەسڵەتکاری بەڕێوەبرد و داواکاریی ڕاستەوخۆی بارزانی ئاراستەی نیکسن کرد. ئیسرائیل گەرچی هەرگیز ڕاستەوخۆ یارمەتی دارایی لێ نەخواستین، بەڵام نیگەرانیی خۆی سەبارەت بە ڕێبازێک کە عێراق گرتبوویەبەر، هەروەها بەرژەوەندییەکانی خۆی لە مەسەلەی خودموختاریی ناوچەکوردییەکان بە ئێمە ڕاگەیاند.
ئێمە داواکاریی یارمەتی ڕاستەوخۆمان دایە دواوە لەبەر ئەوەی نەماندەویست ببێتە هۆی دابارینی زیاتری چەکی سۆڤیەتی و لە زیاددانی نفووزەکەی. "جۆزێف فەیرلەند" باڵوێزی ئەمریکا لە ئێران چاوەترسێی ئەوەی کردین کە ئەگەر عەمەلیاتێکی نهێنی کورد [لە لایەن ئەمریکاوە] بەڕێوەببرێت، مەترسی ئاشکرابوونی لێ دەکرێت، خۆ ئەگەریش بوەستێنرێت ئەوا ڕێگە بە "تەفسیرێکی هەڵەی جێگەی داخ" دەدات.
سەفەری سەرەک وەزیری سۆڤیەتی ئەلێکسی گاسێگین بۆ بەغدا لە مانگی ئەپریلی ١٩٧٢دا، بووە هۆی ئەوەی ئێمە بە "سیاسەتی دەستکێشانەوەی خۆماندا بچینەوە". لە ڕۆژی ٩ی ئاپریل، ناوبراو بەیمانێکی دۆستانەی لەگەڵ عێراقدا مۆرکرد، کە تەنانەت

به بێ دست تێوەردانی ئەمریکا به قازانجی کوردیش، ئامادەیی بۆ ناردنی ڕادەیەکی بەرچاوی چەکی سۆڤیەتی [بۆ عێراق] دەگرتەبەر. لەوه بەدواوه، عێراق خۆی دەخستە کێشەیەکی جیۆپۆلیتیکەوه و به ڕێگای ئەوەوه دەبوو که ببێته هاوپەیمانی سەرەکی یەکیەتی سۆڤیەت له ناوچەکەدا. هێزی سوپایی عێراق که به چەکی زێده تەیارکرابوون، هێرشیان بۆ سەر کورد پەرەپێدا و لەو ڕادەیه دەرچوو که بکرێت هاوسەنگییەکەی به هۆی یارمەتی نهێنی ئێران و ئیسرائیلەوه ڕابگیرێت. پێکدادانی هێزەکانی عێراق و ئێران له سەر سنووره گشتییەکانیشی به شوێندا هات.

ئەوه، ئەو بارووددۆخەبوو که تێیدا نیکسن له ڕۆژانی ٣٠ و ٣١ی مایسی ١٩٧٢دا چووه چاوپێکەوتنی شا له تاران، ئێمه به هۆی هەردوو لایەنی ئیحساسی و فیزیکی دەنگدانەوەی سەرکەوتنی نیکسن له وتووێژەکانی مۆسکۆدا حەپەسابووبن که سەرەڕای بۆمباردمان و ئابلۆقەی ڤیەتنامی باکووریی هاوپەیمانی سۆڤیەت له ماوەی دوو حەوتوو پێش بەرنامەی داڕژاوی چاوپێکەوتنەکەی نیکسن و شەش مانگ پێش مەسەلەی هەڵبژاردنی سەرەک کۆمار [ی ئەمریکا] دا، هاتبوه دەست.

میونداریەتی هەمەلایەنەی ئێرانییەکان نارەحەتی کاروان و هەروەها تاقمی ڕۆژنامەنووسانی هاوڕێی دەرخست، یەک له پێشهاتەکانی ئەو نارەحەتییە، سەرلێشێوانی نیکسن بوو له کاتی نانی شێوی بەخێرهاتنی شادا، که بەوپەڕی ڕازاوەییەوه ئامادەکرابوو. چرای [فیلم هەڵگرانی] تەلەڤیزیونی له کاتی خوێندنەوەی وتاری ئامادەکراوی سەرەک کۆماردا شەوقی زۆریان هەبوو، به تایبەت که نیکسن پێی خۆش نەبوو له سەر تەلەڤیزیۆن به عەینەکی چاویەوه ببینرێت، له بەر ئەم هۆیه بڕیاری دا وتارێک له بەر ئاراسته بکات و ئەم کارەی به تواناوه گەیانده ئەنجام، تەنیا ئەوه نەبێت که وا دەردەکەوت ڕادەی کورت و درێژیی وتارەکەی نەگرتبێته بەرچاو. چەند جارێک به دەوری بابەتەکەدا هات ئینجا گەیشته خاڵێکی گرنگ، ڕاستەوخۆ چاوی بڕیه شا و ئەو بۆچوونەی پرێزیدێنت "ئایزینهاوێر" ی وەبیر شای شاهان هێنایەوه که گوتبووی "هەموو ئەو سیناتۆرانەی دەیانناسم ژنی باڵاتر له خۆیان هیناوه". بەم ورەیەوه نیکسن سەرکەوتووانه کۆتایی به قسەکانی هێنا و گوتی با بیخۆینەوه به سڵامەتی ئەعلاحەزرەت و عولیا حەزرەتی پەنادەستی! چەپڵەی لایەنی ئێرانییەکان گەیشته ئەوپەڕی خۆی.

هەرچۆنیک بێت، کاتێ نیکسن و شا دەستیان به هەڵسەنگاندنی بارودۆخی نێونەتەوەیی کرد، ئیتر هیچ سەرلێشێواوییەک نەما، نیکسن، که لەگەڵ لایەنەکەی تردا له کریملین خواردنەوەی زۆریان به سەڵامەتی یەکتر خواردبووەوه و بەوه گەشابووەوه، نیشانی دا که سەرەک کۆماری ئەمریکا کەمتر وا هەیه به هۆی پەیوەندی شەخسی لەگەڵ ڕێبەری زلهێزی کۆمۆنیستەوه ڕێگه چەواشه بکات. له وتاری کاتی گەرانەوەی

وتووێژەکاندا، جارێکی تر ڕوونی کردەوە کە دەیەوێت شان بەشانی دۆستانی ئەمریکا بوەستێت و بەرگری لە کردەوەی توندوتیژی سۆڤیەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراست بکات. گەرچی ئێمە دەمانویست پێش بە هەڵچوونی تەنگوچەڵەمە ناوچەییەکان بگرین و ئیجازە نەدەین ببنە رووبەربوونەوەیەکی نێونەتەوەیی، لە عەینی کاتدا نەماندەهێشت هاوسەنگی هێزی جیهانی یاخود هاوسەنگی هێزەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست تووشی گۆران ببن.

لە ڕاستیدا ئێمە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەوڵی ئەوەمان بوو هاوسەنگییەکە بە قازانجی خۆمان بپارێزین بەوەی کە پیشانی بدەین نە ڕادیکالیسمی عەرەبی و نە چەکی سۆڤیەتی هیچکامیان عەرەب ناگەیێننە ئامانجەکانی. من چوومە ناو قسەکانەوە و گوتم ئێمە "هەڵبژاردەیەک" لە سیاسەتی کەمکردنەوەی ئاڵۆزی قەبوڵ ناکەین کە بۆ من واتای ئەوە بوو "هەندێ مەسەلە لەگەل هەندێ دوژمندا چارەسەربکەین بۆ ئەوەی هەندێ دوژمنی تر بخەینە قوژبنەوە، ئەم مەسەلەیەمان بە گوێی سۆڤیەتییەکانیشدا دا". ساڵێک دواتر، لە مانگی جولای ١٩٧٣یشدا، کاتێ شا بۆ وەڵامی سەردانەکە هاتەوە واشنگتن، جەوهەری تەرح و بەرنامەی دارێژاوی خۆمانم بەم شێوەیە پێ ڕاگەیاند:

> ئێمە دەمانەوێ نفوزی سۆڤیەت لە هەر کوێیەک سەر هەڵبدات، کرِی بکەین و لە هەر توندوتیژی نواندنێکدا کە ئەوان هاندەری بن بێ هیوایان بکەین. ئێمە دەمانەوێ لە هەیئەتی سیاسی [سۆڤیەتی] دا تێگەیشتنێک بهێنینەدی کە چالاکی نواندنی پڕخەرجیان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بێ ئەنجام دەبێت.

هەر بۆیەش بوو کە شا، نیکسنی وەک کەسێک هاتە پێش چاو کە گوێگرێکی باشە و باسی ئەوەی بۆ کرد کە "سوڤیەتییەکان وا خەریکی پێکهێنانی هاوکارییەکن لە نێوان کورد و بەعسی و شیوعییەکاندا و مەسەلەی کورد لە جیاتی ئەوەی ببێتە دڕکێک و بە گەروویاندا بچێت، واهەیە ببێتە یاریدەدەری کۆمۆنیستەکان."
وەک ئاکامی وتوویژ لەگەل شا، نیکسن دوو بڕیاری دەرکرد بۆ بەربەرەکانی کردنی مامەڵەی چەکی کاسیگین- سەددام، پەسندی فرۆشتنی ئەو فڕۆکە پێشکەوتووانەی کرد کە شا داوای کڕینیانی کردبوو بەڵام بەهۆی چەلەحانێی بۆرۆکراتیکی نێو وەزارەتی بەرگریی ئەمریکاوە وەستێنرابوو. ئەوان لەوە دەدوان کە ئایا فڕۆکەی ئێف ١٥ی هێزی هەوایی پێ بفرۆشن یا ئێف ١٤ی هێزی دەریایی؟ نیکسن مەسەلەکەی بەم شێوەیە چارەسەرکرد کە ئیجازەی فرۆشتنی هەردوو فڕۆکەکانی دا و گوتی دوابڕیار لەمەڕ هەڵبژاردنی ئەوەی کامیان بکڕێت، بدرێتە شا (ئەوە بنەمای ئەو چاو و ڕاوە بوو کە گوایە پێنتاگۆن هەرچییەک شا بیەوێت بیداتێ؛ لە کاتێکدا فەرمانەکە تەنیا

ئەوەی تێدا بوو ئیجازەی پێ بدرێت لە نێوان فڕۆکەیئێف ١٤ و ئێف ١٥ دا، یەکیان هەڵبژێرێت).
لە عەینی کاتدا نیکسن گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە ڕاپەڕینی ئەودەمی کوردان دژ بە حکوومەتی بەغدا، بە بێ پشتگیریکردنی ئەمریکا تێکدەشکێت و بۆ پاراستنی ورەی هاوپەیمانانی وەک ئێران و ئوردەن پێویست بوو ئەمریکا بە شێوەیەک لە شێوەکان بەشداریی مەسەلەکە بکات. ئەم بەشداریکردنە هەم بۆ ئەو دوو وڵاتە وئامانجەکانیان و هەم بۆ پاراستنی هاوسەنگیی هێز لە ناوچەکەدا، گەلێک جیددی بوو. نیازمان ئەوەبوو مەسرەفی عێراق بۆ ڕاگرتنی ڕژێمەکەی زیاد بکەین، وزەی کورد لە وتووێژی سەندنی دەسەڵاتدا بەرینە سەرەوە و لەو ڕێگایەوە بەغدا مەجبور بکەین سیاسەتێک بەڕێوەبەرێت کە ڕێزی زیاتر لە ئاسایشی دراوسێکانی عێراق هەروەها خودموختاریی کەمایەتی کورد بگرێت.
وا دەردەکەوت کە بەشداریکردنەکە دەبوە هۆی پەیوەندیدانی هەندێ ئامانجی ئاڵۆزی ئەو وڵاتانەی وا یارمەتی داراییان [بە کورد] دەدا و هەر ئەو وڵاتانە لە عەینی کاتدا گرنگایەتی زۆریان بە پەیوەندییەکانیان لە گەل ئەمریکا دەدا. هەروەها دەبوە هۆی ئەوەی کە بەرگریی لەوە بکەین ئەو وڵاتانە پشتی کورد بەربدەن- داوەرییەک کە، وەک دواتر دەبینن، دەرکەوت زۆر گەشبینانە بووبێت.

گێرە و کێشەی ناوخۆیی

لەو کاتەوە کە لێکۆڵینەوە ئاسایشییەکانی کۆمیتەی Church and Pike لە ڕێگەی تەلەڤیزیۆن و فیلم و چاپەمەنییەوە، مەسەلەکەی کردە بابەتێکی دڵخوازی خەڵک، وێنەی دەزگا جاسووسییەکانی ئەمریکا وەک دەزگای دواکەوتووی سەردەمی شەڕی سارد کێشراوەتەوە کە لە بەرانبەر کۆنترۆڵی سیاسیدا وەڵامدەر نین و زیاتر دەیانەوێت دارایی ئەمریکا بە شێوەیەکی بەردەوام بخەنە مەترسییەوە بۆ ئەوەی بەرنامە و پرۆژەی شێتانەی خۆیان بەڕێوەبەرن. ئەگەر "سیا"یەکی ئەوتۆ بوونی بووبێت، ئەوا لە سەردەمی فۆرد و نیکسن دا شاراوە بووە. فەرمانی هەموو عەمەلیاتێکی مەزنی سەردەم- وەک شیلی، کوردان و ئەنگۆلا، لە لایەن کاخی سپییەوە دەرچوو و بە شێوەی نهێنی بەڕێوەبران لەبەر ئەو هۆ سەرەکییەی کە هیچ بۆنەیەکی سیاسی ئاشکرا و بە ڕێ و جێیان نەبوو.
ڕاپەڕینی کوردان لە خاکی ژێردەسەڵاتی حکوومەتێکی بە ڕەسمی ناسراودا هاتە کایەوە کە هاوپەیمانی سۆڤیەت بوو و لە ماوەیەک پێشترەوە چەند دەوڵەتێک یارمەتی نهێنییان پێدەدا کە هەموویان هاوپەیمانی وڵاتەبەکگرتووەکان بوون و ئێمە لەباری داراییەوە پشتگیریمان دەکردن. مەترسی هەڵچوون لە ئارادا بوو، بەڵام یەک لەو شتانەی وا ئیجازەی بە سەددام دەدا بتوانێت حوکمی خۆی پێ قایمتر بکات ئەوەبوو لە ناوچە کوردنشینەکانی وڵاتانی دراوسێی خۆی لەوسەردەمەدا، ئەم گێرەشێوێنییە، کە بە هۆی چەکداری زۆر زوو پەرەسەندووی عێراقەوە پشتگیری دەکرا، دەیتوانی ببێتە چەکێک دژ بە دەوڵەتانی خەلیج و ئێران تەنانەت تورکیاش.
لە پێداچوونەوەی ڕووداوەکانی ڕابوردوودا، لایەنی چاک و خراپی بڕیارمان لەمەڕ پشتگیری کردنی ڕاپەڕینی کوردان زیاتر هاوسەنگ دەنوێنێت وا هەیە پێویست بووبێت ئەنگیزەی بەهێزی هاوپەیمانانی دژ بەعێراقمان تاوتوێ بکردایە و ئەنجامی خۆکشانەوەی یەک لە لایەنەکانمان بگرتایەتە بەرچاو و لە ژوور هەموو ئەوانەشەوە ئەوەمان بزانیایە کە کوردان وا هەیە لە هاوپەیمانییەکەدا گێرەشێوێنی بکەن و ئەستەم بتوانن لە ستراتیجی گشتیدا بگونجێن، دان پێدانی ڕێبەرەکانیان هەرچی بوایە، ئاسۆی ئامانجی سەرەکییان سەربەخۆبوون یان بەلای کەمەوە خودموختارییەکی تەواو بوو و بەردەوام دژ بەو هەنگاوانە دەوەستان کە ئەرکە سەرەکییەکانی خۆیان لە پەیوەندیی چەمکی هاوسەنگیی جیۆپۆلیتیکی هێزەکانی دەرەوەییدا بەربەست تر بکەن. ئێمە تێگەیشتین کە گەلێک خۆشترە بابەت لە سەر قارەمانان بخوێنیەوە تا ئەوەی هەڵسوکەوتیان لە گەڵدا بکەی، هەر ئەو توانایەی کە دەبێتە ئیلهامدەری ئازایەتییان، شنە و "انعطاف"یشیان لەناو دەبات.

تەنانەت لەوەش زیاتر، سوودی تێگەیشتنی ڕووداوەکان خستبوونیە "بارودۆخی هۆبسن"]واتە مەجبووری[یەوە، کە لە چارەکە سەدەیەکی ڕابردووشدا نەگۆڕاوە لەبەر ئەوەی ئەگەر هیچمان هەر نەکردایە، بۆی هەبوو یەکگرتوویيە مەوجودەکەی دژی عێراق لەبەر یەک بترازایە، کوردان بکەوتاینەتە بەر دەستی بەزەیی سەددام حوسێن و ورەی [حکوومەتەکانی] خەلیج لەناوبچوایە، لە کاتێکدا بەڕێوەبردنی ئەرک و کاریش وا هەبوو تووشی هەمان موشکیلەی پڕ ئازارمان بکات ئەگەر بگەیشتایەتە ئەنجامی ئەوەی سۆڤیەتەکان ناردنی چەکیان لە ڕادەی ئەوەدەم زێتر بکردایە. لە هەڵبژاردنی نێوان مەترسییەکی دڵنیا و مەترسییەکی گوماناویدا، خۆ لەو مەترسییە هاویشتن کە دوورتری دەنواند، سەرنج ڕاکیشر تر بوو. هەر ئەوەش بوو بە دوابڕیاری ئێمە لە ساڵی ١٩٧٢دا.

ڕۆژی ١ی مانگی هەشتی ١٩٧٢، نیکسن بە ئیمزاکردنی فەرمانێک حوکمی بەڕێوەچوونی "بەرنامەی نهێنی(Covert Program) "ی دەرکرد.(١)

وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ساڵی دارایی ١٩٧٢دا، مانگانە ٢٥٠هەزار دۆلاری بۆ پشتگیری ڕاستەوخۆی کوردان تەرخان کرد و دوو ملیۆن دۆلاریش بۆ تەقەمەنی، کە سەرجەم دەبووە دەوروبەری ساڵانە پێنج میلیون دۆلار. شای ئێران بڕێکی زیاتری تەرخان کردبوو. <u>یارمەتی کوردان لە لایەن ئێمە و ئیسرائیل و بریتانیا و ئێرانەوە دەگەیشتە نزیکەی مانگانە یەک ملیۆن دۆلار. ئەم برە پارەیە، بە پێی پێوانەکانی سەردەمی شەڕی سارد، ڕادەیەکی زۆر نەبوو.</u>

لە کاتێکدا ئێمە بیرمان لە بەشداریی کردنی عاقڵانەی ئەمریکا دەکردەوە، هێزەکانی سۆڤیەت و ڕاوێژکارەکانیان لە مانگی جولای ١٩٧٢دا لە میسر دەرکران. ئەم مەسەلەیە گرنگایەتی عێراقی بۆ سیاسەتی سۆڤیەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زیاتر کرد و بوو بە هاندەرێک بۆ مۆسکۆ کە پەیوەندەکانی لەگەل ڕژێمی بەغدادا پتەوتر بکات، لە کۆتاییەکانی مانگی ئۆگۆستدا میخائیل سۆسلۆڤ ئەندامی دەفتەری سیاسی، گوشاری خستە سەر بارزانی بۆ ئەوەی بچێتە ناو ئەو حکوومەتە هاوبەشەوە کە سەددام حوسێن پێشنیاری دەکرد. بە گوێرەی قسەی بارزانی، سۆسلۆڤ پێی ڕاگەیاندبوو کە یەکیەتی سۆڤیەت دوای دەرکران لە میسر، گرنگایەتییەکی تەنانەت زیاتر لە جاران بە پەیوەندییەکانی لەگەل عێراق دەدات و یارمەتی خۆی بۆ حکوومەت زێدە دەکات. کێبەرکێ بە ئاشکرا سەری هەڵدابوو، لە بەشی سەر بە ئێمەدا، شا و مەلیک حوسێن لە ٣١ی جولای هەتا ٢ی ئۆگوستی ١٩٧٢، لە کاخی شا لە لێواری دەریای قەزوێن چاویان بە یەکتر کەوت و بەخێرهاتنی یارمەتییەکانی ئەمریکایان کرد. هەروەها لەلایەن ئەوانەوە پێشنیار کرا کە هەندێک یاسای گشتی بۆ کاری هاوبەشی

هەموولایەک دابنرێت و زیاتر لە سەر بەهێزکردنی دەرەتانی دیفاعی کوردان پێیان داگرت بۆ ئەوەی کوردان بتوانن ڕادەیەکی زیاتری خودموختاری وەدەست بهێنن.
بە درێژایی ساڵی ۱۹۷۳، شەڕ لە توندیی دا و بە هەمان نیسبەت، ڕادەی داواکاریی دارایی کوردان چووە سەرێ. من لە ۲۹ی مانگی مارچی ۱۹۷۲دا پشتگیری داواکارییەکی "سیا"م بۆ یارمەتی زیاتر کرد کە "جیم چلێزینگر" لە ماوەی کورتی بەرپرسایەتی خۆی لە "سیا"دا ئیمزای کردبوو و نیکسنیش دەست بە جێ پەسەندی کرد.
من لە یادداشتێکدا باسی ئەوەم کرد کە عێراق کڕیاری سەرەکی [کالای] سۆڤیەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و حکوومەتی بەعسی عێراق بە ڕێبەرایەتی سەددام حوسێن درێژە بە یارمەتیدانی دارایی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکان هەتا پاکستانیش دەدات. هەروەها عێراق هێزیکی ئەسڵییە لە "بەرەی ڕەفز" و دەیەوێت بەر بە دەستپێشخەری لە مەسەلەی ئاشتی عەرەب- ئیسرائیلیش بگرێت لە بەر هەموو ئەم هۆیانە، من پێشنیارم کرد یارمەتی داراییمان لە رادەی ساڵانە ٥میلیۆن تێپەر بکات. شا ڕادەیەکی گەلێک مەزنتری لە یارمەتییە داراییەکانی خۆی زیادکرد کە لە ڕادەی ۳۰ میلیۆن دۆلار نزیک دەبووەوە، سەرباقی ئەوەش درێژەی دەدا بە یارمەتیدانی لۆجستیک و تۆپخانە، کە تۆپبارانی دوورەمەودا لە نێو خاکی ئێرانەوەشی دەگرتەبەر. هاوکات، من مەترسی ئەوەشم خستە بەرچاوی نیکسن کە وای لێ بێت کوردان لە ڕادەی بەرگری تێپەڕ بکەن:

> وا هەیە بمانەوێت خۆ لەو هەستە[ی کوردان] دووربخەینەوە کە ڕادەی ئیلتیزاممان بۆ ماوەی درێژخایەن ڕوو لە زیادبوون دەبێت، ئەوەش لە ڕێگەی ئاگادارکردنەوەی بارزانییەوە دەبێت کە ئێمە ئەم زێدە یارمەتییە داراییە تەنیا بۆ ئەمساڵ و لە سەر بنەمای مانگانە ئاراستە دەکەین.

بەشی دووهەم:

بەڵام لە هەموو حاڵەتێکیشدا جەختمان لەسەر ئەوەیە هەمان ڕوانگەی شامان لەمەڕ دابینکردنی حاڵەتی بەرگری کوردان هەبێت. لە ماوەی ساڵی یەکەمدا وا دەردەکەوت کە هەوڵی نهێنی[ئێمە لەمەڕ] کوردان گەیشتبێتە ئامانج. لە ٥ی مانگی ئوکتۆبری ١٩٧٢ دا، من ڕاپۆرتێکی بەڕێوەبەری "سیا" "ڕیجارد هێلمز"م گەیاندە نیکسن، هێلمز کە دواتر بوو بە باڵوێزی [ئەمریکا لە] ئێران، ئاگاداری کردینەوە کە کوردان دوو بەش لە سێ بەشی سوپای بەعسیان بە خۆوە خەریك کردووە.

"وەزعی ڕژیمی بەعسی باش نییە ... بارزانی کە شوێنی پتەو و قایمی گرتووە، درێژە دەدات بەوەی دوو بەش لە سێ بەشی سوپای عێراقی بە خۆیەوە خەریك بکات و ئیجازە نادات بەعسییەکان ببنە خاوەنی پێگەیەکی دڵنیا و لەوێوە کاری وێرانکاری و کوشت و بڕ لە ئێراندا بەڕێوە بەرن".

شەڕی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست [مصر و ئیسرائیل]، کە لە ساڵی ١٩٧٣ دا دەستی پێکرد، هەندێك تەنگ و چەڵمەی نوێی بۆ ئێمە هێنایە کایەوە. ئەوە بووە هۆی بیرکردنەوەمان لەوەی ئایا پێویست بێت کەڵك لەو دەرفەتە وەربگرین و بە ئامانجی ڕووخاندنی ڕژیمی سەددام هانی هێرشی کورد بۆ سەر ناوچەکانی بەردەستی عێراق بدەین؟ ئێمە پێشنیاری ئەفسەرێکی ئاسایشی ئیسرائیلمان لەم بارەیەوە دایە دواوە - ئەم بڕیارە، لە ساڵەکانی دواتردا بوە هۆی مشت و مڕی زۆر.

ئەو ڕەخنەیەی لێمان دەگیرا، نموونەی کلاسیکی قارەمانیەتی ساڵانی زوو بوو. کاتێ کە شەڕی عەڕەب و ئیسرائیل ڕووی دا، تەمەنی "بەرنامەی نهێنی" هەندێک لە یەك ساڵ زیاتر بوو. کوردان داوای ژمارەیەکی کەم لە چەکی قورسیان دەکرد. ئەو تۆپخانەیەی کە ئێرانییەکانی لەسەر بوو، هەرگیز ریسکی ئەوەی پێ نەدەکرا کە لە سنوورەکانی ئێران دوور بکەوێتەوە. کوردان توانایی ئەوەیان هەبوو داکۆکی لە وڵاتە شاخاوییەکەی خۆیان بکەن و تانك و تەیارەکانی عێراق ئەستەم بوو بتوانن لەو شوێنانە بکەونە عەمەلیات کردن، بەڵام هێزی چەکداری سووکی کورد لە ناوچە دەشتاییەکانی ئەولاتری خاکی خۆیاندا دژ بە سوپای گەورەی عێراقی کە بە چەکی قورسی پێشکەوتووی سوڤیەتی چەکدار کرابوون و سەدان تانکیان لەگەڵدا بوو، هیچ بەختێکیان نەدەبوو. هێرش بردنیان بۆ ئەوپەڕی پێگەکانی خۆیان، لەناوچوونی هەموو هێزە سوپاییەکەی کوردی زامن دەکرد.

مەسەلەکە بە تایبەت بۆیە وای لێ هاتبوو کە بە پێچەوانەی نەریتی پێشوو، عێراقییەکان هێزێکی بەرچاویان تەرخانی یارمەتیدانی لایەنی عەرەب لە شەڕی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست نەکردبوو. وەك "هێلمز" ساڵێك پێشتر ئاگاداری کردبووینەوە، ئێستاش کوردان بە بەردەوامی دوو بەش لە سێ بەشی سوپای عێراق بە خۆیانەوە خەریك دەکەن. جا سەمەرە نەبوو دوای ئەوەی نێوانی عێراق لەگەڵ سووریا تێکچوو، "تەنیا بریگادێکی سوپای عێراق بە حیسابی جوغرافیایی نێرراپە شەڕی ئیسرائیل." شەڕیش وشەیەکە لە ڕووی "تواضع"و ئەدەبەوە دەگوترێ، دەنا بریگادە عێراقییەکە بە خێراییەکی ئەوتۆ نەنێرران کە بتوانن بگەنە بەرەی شەڕ، وا دیار بوو دە ڕۆژی پێ چووبێ بۆ ئەوەی بگەنە دەوروبەری ناوچەی پێکدادانەکە و تەنانەت دوای ئەویش بە تەواوەتی لە بەرەی شەڕ دوور ڕاگیرابوون. تاقە زیانێکیش کە لە شەڕدا لێیان کەوت لە تەقەکردنێکدا بوو، کە لەگەڵ "بریگادێکی سعوودی بۆیان هاتبووە پێشێ - ئەوانیش بە هەمان شێوە، دە ڕۆژی پێچووبوو بۆ ئەوەی بگەنە ناوچەیەك کە گوێیان لە تەقەی شەڕ بێت. ئەم دوو شەرکەرە ناشەڕانییە لە دوا ڕۆژی شەڕی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا تێك ئاڵان. هەر دوو یەکەی عەرەب کە ئاگایان لە بوونی ئەویتر نەبوو، بە شێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو ڕووبەڕووی هێزەکانی ئیسرائیل بوونەوە و دەستیان بە تەقەکردن [لەیەکتر] کرد.

بیرۆکەی ئەوەی شەڕی چریکی بەڕێوە ببرێت، درەنگ هاتە گۆڕێ، ئەویش لە کاتێکدا کە شەپۆلی شەڕ لە بەرەی میسر - ئیسرائیل دا گەڕابوە دواوە. لە ١٥ی ئوکتۆبر واتە نۆهەمین ڕۆژی شەڕ، ڕاست لەو ڕۆژەدا کە ئیسرائیل لە سەحرای سینا هێزێکی میسری بە توندی گەڕاندبۆوە دواوە، ئێمە پەیامیکی خێرای بارزانیمان پێگەییشت کە تێیدا ڕای ئێمەی خواستبوو بۆ ئەوەی ئایا نەسیحەتی ئەفسەرێکی ئاسایشی ئیسرائیلی وەربگرێ کە پێشنیاری پێکردبوو هێرش بکاتە سەر دەشتاییەکانی خاکی عێراق یان نا. ئەوە ڕاست لەو چەشنە پێشنیارانە بوو کە ئەو ئەفسەرە ئاسایشییانە دەیکەن وا دەیانەوێت ئیعتباری خۆیان لە وڵاتەکەیاندا بەرنە سەرەوە، ئێمە هەرگیز داخوازییەکی ئەوتۆمان لە 'تەلئەڤیف'ەوە پێ نەگەیشت.

پەیامەکە، بە شێوەی ئاسایی لە ڕێگای "سیا"وە گەیشت و "ویلیام کۆلبی" - بەڕێوەبەری نوێی "سیا" کاتی بەفیرۆ نەدابوو و دەست بە جێ دژ بە هەر چەشنە پەرەپێدانێکی شەڕ وەستابوو. کاتێ ئێمە ڕاوێژمان لەگەڵ شادا کرد کە زیاترین کەرەسە و ڕاوێژکاری ئاراستەی کورد دەکرد، ئەویش ڕوانگەی "کۆلبی" پەسند کرد

و گوتی کورد بۆ ئەوە چەکدار نەکراوە عەمەلیاتی هێرشکارانە بەڕێوە ببات ئەویش لە دەشتاییەکاندا. پێشنیاری ئیسرائیل وا هەبوو "کارتی کورد" بە تەواوی لە ناو ببات.

منیش پەسەندی مەسەلەکەم کرد. هەروەها بیرم لەوە دەکردەوە کە عاقڵانە نەبێت کورد زۆر بە زەقی بە سەڵاحیەتی تاکتیکیی ئیسرائیلەوە ببەسترێت و لەو ڕێگەیەوە ڕق و کینەی وڵاتانی عەرەب بخرێتە گیانی کورد کە هەر ئەو دەمیش ئابلۆقە درابوو. هەربۆیەش، لەسەر پەسەندی نیکسن، من ئەم پەیامەم لە ڕۆژی ١٦ ی ئوکتۆبردا، بۆ بارزانی نارد: "ئێمە لامان وا نییە - دووپاتی دەکەمەوە، لامان وا نییە لە بەرژەوەندیی ئێوە دابێت ئەو هێرشە عەسکەرییەی ئیسرائیلییەکان پێیان پێشنیار کردوون بەڕێوەبەرن."

هەر بڕیارێکی جیا لەوە، دەبوە هۆی لە ناوچوونی کوردان بە بێ ئەوەی یارمەتیەکی ئیسرائیلیش بدات. بارزانی پەیامی منی هەر ئەو ڕۆژە پێ گەیشت کە جەنەڕاڵ "ئەریان شارۆن" بە هێزە چەکدارەکەیەوە کاناڵی سوێزی تێپەڕ کرد. شەش ڕۆژ دواتر ئاگر بەس باڵی بەسەر شەڕی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا کێشا.

کۆتایی خودموختاری کورد

وەک ئاکامێکی شەڕی ڕۆژهەڵاتی ناڤین، ڕاست بەو ڕادەیەی وا ئەنوەر سادات زیاتر لە وڵاتە یەکگرتووەکان [ی ئەمریکا] نزیک دەبووەوە، پێداگرتنی سۆڤیەت لەسەر عیراقیش بە هەمان ڕادە زیاتر دەبوو. بۆ یەکەم جار، سۆڤیەت دەستی بە ناردنی تۆپخانەی قورس بۆ سەددام حوسەین کرد، کە ئەویش لە بنەڕەتدا ستراتیجی عیراقی دژ بە کوردان دەگۆڕی. هەتا ساڵی ١٩٧٣ سوپای عیراقی تەنیا لە هاویندا عەمەلیاتی لە چیاکان بەڕێوە دەبرد و لە سەرەتای زستاندا دەگەڕانەوە پێدەشتەکان.
لە زستانی ساڵی ١٩٧٤ دا بۆ یەکەم جار سوپای عیراقی لەو شوێنانەدا مانەوە کە بە هێرشی هاوینە گرتبوویانن و قایمکارییان تێدا کردبوو؛ ئەوەش واتای ئەوەی هەبوو کە شەڕی هاوینی دادێ لە قووڵایی ناوچە کوردنشینەکانەوە دەست پێدەکات. بەڕوونی دیار بوو عیراق دەیویست شوێنی قایمی کوردەکان تێک بشکێنێت. ئەم ستراتیجییە بوو بە هۆی نیگەرانیی زۆر لەبەر ئەوەی تۆپخانەی قورسی سۆڤیەتی توانای بە سوپای عیراقی دەبەخشی بتوانێت دەوری ئەو شوێنە قایمەی کوردان بدات کە تا ئەودەم لە گیران نەدەهاتن.
عیراقییەکان لە ١١ ی مارچی ١٩٧٤، ڕاست لەو ڕۆژەدا کە چوارساڵ پێشتر خودموختارییەکەیان پێشنیار کردبوو، پلانی نوێی خۆیان بۆ بەڕێوەبردنی ناوچە کوردییەکان ڕاگەیاند. لە پلانەکەدا، گەرچی بە شان و باڵی خودموختاریدا هەڵدەگوترا، بەڵام لە ڕاستیدا پێشنیاری چاوەدێری زیاتری سیاسی عیراق [بە سەر ناوچەکە] دەکرا و پێشنیارەکەی بەغداش لە هەڕەشە دەچوو.
کاتێ کە هەڵسووڕانی سوپایی دەستی پێکردەوە، هەموو وتووێژەکانی پێشوو سەبارەت بە سیاسەتی کوردی لە واشەنتۆنیش سەری هەڵدایەوە. شا، ئینزاری ئەوەی دەکرد کە تێکشکانی کورد تای تەرازووی هاوسەنگیی هێز لە عیراق تێکدەدات و دەبێتە هۆی ئەوەی دەسەڵاتی لایەنە ڕادیکاڵ و سەر بە سۆڤیەتەکان لە ناوچە لە زیادی بدات. شا، هەروەها مەترسیی مەسەلەکەی بۆ سەر خەلیج و ئێران دەخستە بەرچاو.
*ئیسرائیلیش داواکاریی خۆی بۆ یارمەتیدانی زیاتری کوردان ئاراستە کرد. لە ماوەی هاتوچۆی مانگی مەی ١٩٧٤ مدا، کە گەیشتە ئەنجامی بەرگری لە شەڕ لە بەرزاییەکانی گۆلان [ی سووریا]، 'گۆڵدا مایەر' بە تایبەت بابەتەکەی چەند جار لەگەڵمدا باس کرد.
*بارزانیش گەلێک ئامادەی شەڕ بوو. تێکچوونی وتووێژ لەگەڵ بەغدا دەرەتانێکی بۆ خوڵقاندبووکە بتوانێت ئەو بەند وبەستانەی وا لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە بۆی دانرابوو،

شل بکاتەوە و دەسەڵاتی خۆی بە شێوەیەک دابمەزرێنێ کە گەرچی خۆی بە خودموختاریی دادەنا بەڵام جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ سەربەخۆییدا نەبوو.
ڕۆژی ١٩٧٤/٣/١٦ بارزانی دوو بژاردەی لەمەڕ ستراتیجیە پێشنیارکراوەکانی خۆی خستە بەر دەستمان: [ساڵانە[١٨٠ ملیۆن دۆلار [یارمەتی] بۆ خودموختاریی تەواو، یان ٣٦٠ ملیۆن دۆلار بۆ ئەو شتەی وا خۆی بە 'ژێرخانی پێویست بۆ سەربەخۆیی' ناوی دەبرد.
بارزانی یەکلابینی یەکی هەبوو کە بێ ئەو، نەیدەتوانی چەند جار خەبات لە پێناو سەربەخۆییدا بەڕێوە ببات. ئەو خەباتانە لە بنەڕەتدا دژ بە هێزە دەسەڵاتدارەکان بەڕێوە چووبوو و بە هۆی بڕوایەکی بەهێز و چەشنە گوێنەدانێکی حیساباتی ئاسایی لەمەڕ هاوسەنگیی هێزەکانەوە، تا ئەودەمیش هەر درێژەی کێشا بوو. بۆی هەیە ورەی بەرز زۆرجاران بتوانێت ببێتە جێگری هۆگەلی ماددی، بەڵام ڕادەیەکی دیاریکراوی عەینییەت لەو دیاردانەدا هەیە کە هیچ خۆ بەختکردنێک ناتوانێ بیانگۆڕێت.
تەفسیری بارزانی لە خودموختاری هەرگیز لە لایەن شا (یان لە لایەن تورکیاوە بۆ ئەو مەبەستە)، پەسند نەکرابوو. وڵاتە یەکگرتووەکانیش لە سەر ئەو هەڵوێستە نەبوو کە خۆی بە تەنیا هەموو ئەو پارەیەی وا بارزانی داوای دەکرد، ئاراستەی بکات. تەنانەت بڕێک کە ئەو داخوازی دەکرد لەو ڕادەیە تێپەڕیبوو کە وڵاتە یەکگرتووەکان گرتبوویە ئەستۆ. گۆنگرێسی ئەمریکیش، کە لەساڵی ١٩٧٤ و لە لووتکەی کارەساتی واترگەیتدا بە شێوەیەکی سیستماتیک یارمەتییەکانی هیندوچینی وەستاندبوو، بێگومان هەرچەشنە داواکارییەکی لەمەڕ زیادکردنی یارمەتیی دارایی بەربڵاو بۆ شەڕێکی چریکی لە چیاکانی عێراق و نزیک سنوورەکانی سۆڤیەتی دەدایە دواوە. هەروەها کارێکی بەجێ نەدەبوو ئەگەر شا مەجبوور بکرایە بە ڕادەیەکی زۆر، دەست لە کاروباری وڵاتیک وەربدات کە هاوپەیمانی نزیکی سۆڤیەت بوو- لەکاتێکدا وڵاتەکەی خۆی سنوورێکی دوورودرێژی لەگەڵ سۆڤیەتدا هەبوو.
داواکاریی بارزانی بووە هۆی دابارینی ڕێژنەی نامەی "کۆڵبی" کە چاوترسێنی هەرچەشنە زیادکردنێکی یارمەتی ئەمریکای دەکرد. ئەو دژایەتییەی کۆڵبیش ڕاست بە ڕادەی داواکارییە توند وتیژەکەی بارزانی دوور لەو واقیع بوو. هەموو چاوەدێرەکان لەگەڵ ئەوەدا بوون کە ئەگەر ستراتیجی نوێی عێراق بگیرێتە بەرچاو، ئەوا پرۆگرامە مەوجوودەکەی ئەودەم – تەنانەت ئەگەر بە ئامانجی بەرگریش بوایە، هەر هەڵە بوو. من وەک ڕاوێژکاری ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیی، هەوڵی زیادکردنی یارمەتییەکەی کوردانم دا و داوام لە "دیک هێلمز" و "برێنت سکۆگرافت" کرد پێشنیارێک بخەنە بەرچاو.

هێلمز و سکۆگرافت لە سەرەتاکانی مانگی چواری ١٩٧٤ دا بۆچوونی خۆیان ڕاگەیاند کە بریتی بوو لە زیادکردنی یارمەتییەکان تاڕادەی نزیک بە دووقات. یارمەتی شاراوەی ئەمریکا لە ساڵانە ٥ ملیۆنەوە گەیشتە ٨ ملیۆن دۆلار و ملیۆنێکیش بۆ یارمەتیدانی پەنابەران. شا موافەقەی کرد کە یارمەتییەکانی خۆی لە ساڵی ٣٠ ملیۆنەوە بگەیێنێتە ٧٥ ملیۆن دۆلار. بریتانیا و ئیسرائیلیش یارمەتییەکانی خۆیان لە هەمان ڕادەی پێشوودا هێشتەوە.
بۆئەوەی ستراتیجییەکی یەکگرتوو- ئەگەر نەکرێت "خواستی هاوبەش"ی پێ بگوترێت، بەرەوپێش ببەین، داوام لە هێلمز کرد بە شا و بارزانی ڕابگەیێنێت کە،

> "وەک دەبینن، بەرژەوەندیی ئەمریکا لەوەدایە کە، (ئا) توانایەک بە کورد بدات بۆ ئەوەی لە وتووێژی ناسرانی مافەکانیان لەلایەن حکوومەتی بەغداوە، بنەمایەکی مەعقوولیان هەبێت؛ (ب) دەست وباڵی حکوومەتی عێراق ببەسترێتەوە، بەڵام (پ) نەک ئەوەی عێراق بە شێوەیەکی هەمیشەیی دابەش بکرێت لەبەر ئەوەی حکوومەتێکی سەربەخۆی کوردی لەباری ئابوورییەوە ژیانی نابێت و ئەمریکا و ئێران سوودیان لەوەدا نییە دەروازەی پێوەندیی باش لەگەڵ ڕێبەرایەتییەکی مەعقوولی عێراق ببەستن.

ڕێگاوشوێنێکی هاوچەشنیش بە 'کۆڵبی' درا.

گەرچی وا دەردەکەوت کە هەمووکەس لەگەڵ ئامانجەکاندا هاودەنگ نەبێت، بەڵام لە ساڵی ١٩٧٤ دا هەندێ لەو کەسانەی وا دەوریان لە مەسەلەکەدا هەبو، بۆچوونی جیاوازیان بوو. ڕێکخراوەی سیا، کە لەلایەن ئەمریکاوە بەڕێوەبەری ئیش وکارەکان بوو،کەوتە دۆخی بەرنامەیەکی نوێوە. شا لە کیش و ماتیی بەرگریکردندا قەتیس مایەوە و بارزانی لە ڕێگەی ئەو یارمەتییانەوە کە ئاراستەی دەکرا و ئەویش لە ڕاستیدا هەر بەشی داکۆکیکردن لە خۆی دەکرد، کەوتبووە شوێن ئەوەی سەرکەوتن بە دەست بهێنێت.
گرفتی پڕۆگرامی کۆڵبی ئەوە بوو کە زیاتر بۆ بەرگری لە چەرمە سەرێ خولقاندنی کۆنگرێس دانرابوو نەک بەرگریکردنی سەر زەوی. <u>گرفتی ستراتجیکی بارزانیش ئەوە بوو کە تەنیا لە ڕێگەی شەڕی ئاسایی (سوپایی)یەوە دەکرا بگاتە ئامانج نەک لە ڕێگەی شەڕی چریکییەوە</u>. گرفتی ستراتیجیکی کۆشکی سپی و ئێرانییەکانیش لەوەدا بوو کە خودموختاریی کورد پێویستی بە چارەسەر کردنی خێرا و دایمی هەبوو،

چارەسەر کردنێکی ئەوتۆش ئەستەم بوو لە ڕێگەی دەرەتانی عەمەلیاتی نهێنی پەسند نەکراوەوە، دژ بە ویستی دژبەرێکی خاوەن ئیرادە، بەرهەم بێت.
بەگشتی، بەڕێوەبردنی ئیش وکار لە لایەن کوردانەوە شێوازێکی ئەوتۆی هەبوو کە ئەستەم دەتوانرا نیازە ڕاستەقینەکانیان بهێنرێتە دی. هەندێک جار تەواو بە داماوی دەهاتنە بەرچاو و گەلێ جاریش سەرکەوتوو و کەیف خۆش بوون. بۆ نموونە، شا لە ١٩٩٤/٧/٢٧ دا داواکارییەکی بە پەلەی بارزانی بۆ یارمەتی پێشکەش کردین و چاوەترسێی خۆیشی سەبارەت بە ئەنجامی مەترسیداری تێکشکانی بەربەرەکانیی کورد- لە ئێران و سەرانسەری خەلیجدا، خستە سەر.
چەند حەوتووی پێنەچوو کە لە سەرەتای مانگی ٩ دا بارزانی پێشنیاری هێرشکردنە سەر ناوچە نەوتییەکانی کەرکووکی پێکردین. ئێمە لە ٩/١٨ دا پێشنیارەکەمان دایە دواوە لەبەر ئەوەی نەماندەویست زنجیرەیەکی تر لە توندوتیژی نواندن لە دامەزراوە نەوتییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا بخولقێنین وبیکەینە سەرباری ئەو قەیرانە ئەستەمەی نەوت کە ئەودەم لەئارادا بوو. بەڵام گوشاری ناوبەناوی بارزانی بۆ هێرشکردنی کوردان، ڕوانگەی ئەو لایەنانەی بەهێزتر دەکرد کە دژ بە یارمەتیدانی زیاتر دەوەستان و مۆڵەتی پێدەدان بڵێن ئەگەر کورد داوای چەکی زیاتر بۆ هێرشی مەزن دەکات، دەبێ دەرەتانی بەڕێ و جێی بۆ داکۆکیکردن لە شوێنەکانی خۆی هەبێت.
لە باری تیئۆرییەوە، هاوینی ساڵی ١٩٧٤ کاتێکی بەڕێ و جێ بوو بۆ پێداچوونەوەی بارودۆخەکە. هەرچۆنێک بێت، دوو کۆسپ لە سەر ڕێگەمان بوو و تەنیا ئەوانەی وا لە دەرەوەی مەسەلەیەک وەستا بن دەتوانن بەرانبەر بەو ڕووداوانەی وا لە کاتی ناچاریدا ڕوودەدەن، ڕەنگدانەوە بنوێنن.
هاوینی ساڵی ١٩٧٤ دارماڵی قەیران بوو. زۆرێک لەو قەیرانانە بانگی سەرنجی ئێمەیان دەکرد: لە مانگی مەیدا، هاتوچووی [من بۆ] سووریا؛ لە مانگی جووندا، سەفەری سەرەک کۆمار بۆ ڕۆژهەڵاتی ناڤین و یەکیەتی سۆڤیەتی؛ لە مانگی جوولایدا، قەیرانی قبرس؛ لە مانگی ئۆگوستدا، هەڵسەنگاندنی سەرەک کۆماریی نیکسن؛ دواتریش، ڕاگواستن، قبرس، ڕەواندنەوەی ئاڵۆزیی، هەرەسی لایحەی بازرگانی، سیاسەتێکی بەبرەو لەمەڕ هێورکردنەوەی بارودۆخ لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین و، لە کۆتاییشدا سەرهەڵدانی تراجێدیای هیندوچین. کاتێکی کەم هەبوو بۆ ئەوەی ڕێبازمان لەمەڕ ناوچەی دوورەدەستی کورد بە شێوەیەکی سیستماتیک دیراسە بکەین.
لەوەش زیاتر، ئەگەر تەنانەت سیاسەتمەداران ڕووبەڕووی هیچ دژایەتییەکی دیکەش نەبوونایەتەوە، گومانم هەیە بیانتوانیایە بگەنە شتێکی باشتر لە بەرنامەکەی ئێمە. ئەگەر ئێمە لە ساڵی ١٩٧٢ دا 'بەرنامەی نهێنی'مان بەڕێوە نەبردایە، کورد بەخێرایی تێکدەشکێنران.

دەست تێوەردانی دوو دەیە دەرفەتی پێدابووین کە لە گەڵ شێوازی کارەکانی سەددام حوسەیندا ناسیاوی پەیدا بکەین و ئەوەش گومانی کەمی بۆ دەهێشتینەوە کە کورد لە ڕێگەی تەسلیم بوونەوە کارهاسانی بۆ ئامانجەکانی خۆیان بکەن. تا هاوینی ١٩٧٤ بژاردەکانی ئێمە لە زیادییان نەدا. ئەگەر ڕێنومابییەکانی 'سیا'مان ڕەچاو بکردایە و یارمەتی زیاتری داراییمان بۆ دەستەبەر نەکردایەن، کورد بە دڵنیاییەوە دەشکا. ئێمە ئەو بژاردەیەمان نەبوو کە پشتگیرییەکی زۆر لە شەڕێک بکەین کە لە باری مەنتیقییەوە ئەستەم و دوورەدەست و بۆ کۆمەلانی خەڵکی ئەمریکاش دوور لە تێگەیشتن بوو. چونکوو سەرکەوتنی جێگەی داخوازی بارزانی پێویستی بە دەست تێوەردانی زۆری ئێران و پشتگیرییەکی زیاتر لە لایەن وڵاتە یەکگرتووەکان [ی ئەمریکا]وە دەکرد. بەڵام لەو کەش وهەوایەدا کە ڤیەتنام لەرزۆک ببوو، ڕۆژهەڵاتی ناڤین ناسەقامگیر بوو، و سیاسەتی لابردنی ئاڵۆزی کەوتبووە بەر هێرش، کردنەوەی بەرەیەکی نوێ، چارەنووسی هاوپەیمانێکی دیکەمانی بێ بەزەییانە دەخستە مەترسییەوە و بێگومان لە لایەن کۆنگرێسیشەوە دەدرایە دواوە.
کاتێ من لە ڕۆژی ١٩٧٤/٨/٢٦ دا کورتەیەکی عەمەلیاتی کوردیم بە سەرەک کۆماری نوێ ڕاگەیاند، ئاگادارم کردەوە کە شا نیازی ئەوەی هەیە هێزی سوپایی بنێرێت [ە کوردستان] (شا، پێشتریش یارمەتیدەرانێکی بە جل وبەرگی کوردییەوە ناردبووە ئەوێ)، ئینزاری ئەوەشم کرد کە سەرەڕای ڕواڵەتێکی هاندەر، ئەم کارە گەلێک بێ پایان و جێگەی مەترسییە. ئەگەر 'فۆرد' فەرمانێکی پێچەوانەی پێنەدایەم، ئەوا مەیلی خۆم ئەوە بوو مەسەلەکە بدەمە دواوە. بەڵام سەرەک کۆماریش پەسندی [پێشنیارەکەی شای] نەکرد.
من لەسەر ناوڕێیانێک مابوومەوە و گەیشتبوومە سەر دوو چارەسەری ناگوزیر. ئێمە یارمەتییەکی زۆر و بەردەوامیمان ئاراستەی کوردانی پەنابەر کرد. لە ٢٦ ی ئۆگوستیشدا فۆرد پەسندی ئەو گەڵاڵەیەی کرد کە باڵوێزی ئیسرائیل 'سیمشا دینیتز' و من چەند هەفتەیەک بوو بە ئامادە کردنیەوە خەریک بووین. گەڵاڵەکە بریتی بوو لەوەی ئەو چەکە ڕووسییانەی وا ئیسرائیل لە شەڕی ساڵی ١٩٧٣ دا کەوتبووە دەستی، بدات بە کورد و ئێمەش لە بری ئەو، چەک و کەرەسەی ئەمریکی بدەینە ئیسرائیل (ئەوەش بوو بە هۆی سەرهەڵدانی نارەحەتییەکی زۆر کە پێویستی بە چەند مانگ وتووێژی نێوان دائیرەکانی حکوومەت دەکرد). لە کۆتاییشدا نزیکەی ٢٨ ملیۆن [دۆلار] کەرەسەی سۆڤیەتی ڕاگوێزرا، تا ئەو جێیەی کە کۆتایی بە هەموو ئەو چەکە سۆڤیەتییانەی لای ئیسرائیل هات کە شیاوی شەڕ لە ناوچە کوردییەکان بوون.
پایزی ساڵی ١٩٧٤ بوو. هێرشی عێراق بۆ سەر کورد لە زیادیی دابوو، ئێمە داواکاریی زیاتری کوردانمان لەمەڕ یارمەتیی زێدەتر پێدەگەیشت کە بەزۆری لە

لایەن شای ئێرانەوە ئاراستە دەکرا. سیا دژ بە هەموو ئەو داواکارییانە دەوەستا؛ بۆ نموونە، لە ئوکتۆبری ١٩٧٤ دا 'کۆڵبی' ڕاپۆرتی ئەوەی ڕاگەیاند کە باشترین هێڵی پێوەندیی بارزانی بۆ یارمەتی وەرگرتن لە ئێران و شوێنی سەرەکیی ئیدارەکەی کەوتۆتە مەترسییەوە. هەرچۆنێک بێت، پێی گوترا کە، "ڕادەی پشتگیری کردنی ئێمە بەرزتر نابێتەوە" لەبەر ئەوەی بۆی هەبوو نهێنیکاریمان لێ بشێوێنێت و ئەو نهێنیکارییەش گەلێک گرنگتر بوو لە داواکارییەکانی کورد:

"سەرجەم دەسگرۆییەکانی ئێمە لە بارزانی لە ماوەی ساڵانی دارایی ١٩٧٣ و ٧٤ و ٧٥ دا دەگاتە ٢٠ ملیۆن دۆلار کە زیاد لە ١٢٥٠ تەن کەرەسەش دەگرێتە بەر... ئێرانییەکان دەتوانن هەموو چەشنە یارمەتییەک کە کورد پێویستی پێی بێت، ئاراستەیان بکەن و سیا وا بە باشتر دەزانی کە یارمەتیدانی کوردان بۆ ئێران بە جێ بهێڵرێت."

بەڵام ئەگەر شا یارمەتی خۆی لە ڕادەی ٧٥ ملیۆن دۆلار تێپەڕاندبێت کە تا ئەودەم ئاراستەی کوردانی کردبوو، ئەوا تووشی هەمان گرفت دەبێت کە ئیسرائیل تووشی هات. جا ئەگەر بێت و ئێمە چەکی جێگری بۆ نەنێرین، ئەوا ئەویش خۆی لاواز کردووە و ئەگەریش بینێرین، دەکەوینە شەڕێکی بێ ئەنجامەوە لەگەڵ کۆنگرێس.

درێژەی هەیە